

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

STUDIER

TIL

DANSK MEDICINALHISTORIE

AF

KRISTIAN CARØE

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF
DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI

1912

Anders Aagaard.

Prof. med. et chir. 1688—1699.

OM alle de medicinske professorer fra det 17de århundrede
haves der fyldige oplysninger, kun om Anders Aagaard
har de hidtil været meget ufuldstændige, og det skønt han, om
end kun en kort tid, indtog en fremskudt stilling både ved uni-
versitetet og i administrationen og var nær beslægtet med en
af den tids mest indflydelsesrige danske slægter.

En forklaring herpå kan for en del findes i hans sørgelige,
selvforskyldte skæbne, som hidtil synes at have været ukendt,
eller vel snarere fortiet af hans samtid og derved gået i glemme;
at slutningen af hans liv skjuler sig i mørket, er ikke så mær-
keligt, men derimod nok, at det endnu ikke er lykkedes at
kaste lys over dets begyndelse.

Det lidet, der hidtil har været kendt om Anders Aagaard,
skriver sig fra et par trykte kilder, A. Thura: *Idea historiæ
litterariæ Danorum et Nova litteraria Maris Balthici et Septen-
trionis* og går ud på, at Aagaard havde været professor *logices*
og var bleven professor *med. et chir.* 13. Marts 1688; senere
var han desuden bleven *justits- og kancelliråd* og 1698 *asses-
sor consistorialis*, og endelig havde han 31. Okt. 1699 *resig-
neret* som professor, samt at han i December 1698 angives at
være 34 år¹⁾.

¹⁾ Denne angivelse findes i *Nova litt. Maris Balh. et Sept.* 1668, hvor der også
er anført alder for alle de samtidige københavnske professorer; disse aldersangivelser
er i det hele og store rigtige, kun med ganske små svingninger til den ene eller
den anden side.

Desuden nævner biskop Jens Bircherod i sine dagbøger den skrivelse, som oversekretær Mathias Moth 19. Decbr. 1691 sendte konsistorium i anledning af Aagaard's rejse, og som senere skal omtales.

Det er alt. Arkivundersøgelser har nu bragt en del mere for lyset, men langt fra tilstrækkeligt, navnlig ikke hvad Aagaard's oprindelse og ungdom angår.

Det første, der sikkert vides om Anders Aagaard, er, at han, vistnok i begyndelsen af 1688, søgte om at blive professor med. et chir., og at han da skriver, at han i en fire års tid har lagt sig efter studiet af medicin og kirurgi.

Hermed stemmer godt, at det kan være den Andreas Nicolai Aagaardus, der deponerede fra Kalundborg skole og blev immatrikuleret 16. Juni 1683; thi hvis denne er bleven student i 18—19-års alderen, som reglen var, skulde han altså være født i 1664; men hermed passer netop, at Anders Aagaard i 1698 angives at være 34 år.

Og herimod taler ikke, hvad man nu kunde være tilbøjelig til at tro, at han da skulde være bleven professor med. designatus i en saa ung alder som 24 år, thi det var dengang snarere reglen og desuden en nødvendighed, hvis en mand overhovedet skulde have haab om at ascendere til det fakultet, hvorimod han stiledede, uden at blive en fuldstændig olding. Af Aagaard's lidt ældre samtidige brugte således både Holger Jacobæus og Hans Mule 24 år om at ascendere til det medicinske fakultet, i hvilket der da kun var to ordinære professorater, og Mule var over 50 år inden han nåede det¹⁾. Heller ikke taler herimod, at han i sin ansøgning skriver, at han agter sig til udlandet for at studere, thi det var næsten også en regel, at en sådan rejse blev begyndt efter nogle års studium herhjemme, og navnlig, at en udnævnelse til professor designatus medførte en slags forpligtelse til et længere studieophold i udlandet; det varede nemlig i reglen ret længe, inder der blev en plads ledig

¹⁾ Aagaard's tur til at blive prof. med. ord. vilde tidligst være kommen ved Vilum Worm's død 1704, og det er endda et spørgsmål, om dennes søn, Ole Worm, hvis udnævnelse til prof. med. design. kun lå 14 dage senere end Aagaard's, ikke vilde være gået forud for ham, da han allerede i flere år havde været adjungeret faderen og holdt forelæsninger for ham; i så fald havde Aagaard måttet vente til Ole Worm's død, der dog allerede indtraf 1708.

ved universitetet, hvor enhver professor måtte begynde i det filosofiske fakultet og saa tålmodigt vente på, at der engang med tiden blev en plads ledig i det fakultet, som det var hans mål at ascendere til.

Den eneste anden student fra den tid med samme navn, som det er lykkedes at finde i matriklen, er Andreas Christierni Aagaard, søn af rektor Christian Lauridsen Aagaard og Anders Sørensen Vedel's Datter Mette, døbt i Ribe 15. April 1657 og student 1676; men han menes at være død før 1692, og hans slægt er i hvert fald så vel kendt, at det er lidet sandsynligt, at det ikke skulde vides, at han var bleven professor.

Der er dog en vej endnu, ad hvilken man havde kunnet håbe at komme afgørelsen nærmere.

I flere skrivelser, som senere skal anføres, kalder den bekendte gehejmeråd Mathias Moth¹⁾ Anders Aagaard for sin „svoger“ og tager sig varmt af ham.

Mathias Moth var 1776 bleven gift med Kirstine Aagaard, som døde 1698; i Biografisk Lexikon findes ingen yderligere oplysninger om hende, men i afskriften af Rostgaard's danske slægtbog i rigsarkivet anføres, at hun var søster til Kathrine (Karen) Aagaard, som var gift med præsten Iver Larsen Grøngaard i Helsingør og ifølge Wibergs præstehistorie datter af præst Anders Lauridsen Aagaard til Ørum-Viskum-Vejrum i Viborg stift og Mette Ostenfeld²⁾. Da der i dette ægteskab kun skal have været døtre, kan Kirstine Moth altså ikke være søster til Anders Aagaard, men udtrykket „svoger“ havde på den tid også en langt mere vidtstrakt betydning end nu; muligt, om end mindre sandsynligt, er det da, at svogerskabet skal søges ad denne vej, snarere dog ved et direkte slægtskab med Familien Moth.

Om en anden mand, der også nød godt af sit slægtskab med

¹⁾ Mathias Moth, der var født c. 1647, var søn af livmedikus Poul Moth og Ida Burenees og broder til Christian V Frille Sophie Amalie Moth, hvorved han fik stor Indflydelse. I 1688 blev han oversekretær i danske kancelli, i 1695 gehejmeråd; foruden som dygtig embedsmand er han navnlig bekendt ved sine store samlinger til en dansk ordbog.

²⁾ Kathrine Aagaard havde først været gift med præst Svend Pedersen Saxe i Gjernslev og blev tredje gang gift med postmester Bohne Senecæsøn i Helsingør.

Motherne, Biskop Hans Munch i Kristiania, vides det nemlig, at hans første hustru hed Anne Aagaard og skal have været fra Kalundborg, hvor han blev præst 1680; hun kaldes dels Sophie Amalie Moth's søskendebarn, dels Mathias Moth's kødelige kusine, og meget taler for, at hun kan have været søster til Anders Aagaard; det ser således ud, som om der har været virkeligt slægtskab mellem de to familier, men ethvert forsøg på at udrede dette, er hidtil mislykkedes; i Kalundborg kirkebog, der først begynder 1706, er det ikke lykkedes at finde navnet Aagaard, lige så lidt som i de noget ældre skifteprotokoller, og et forsøg på muligvis at finde en forbindelse mellem slægten og hovedgården Aagaard i Løve herred er heller ikke lykkedes.

Hvorfra Anders Aagaard stammer, er altså endnu en gåde, som dog vel nok en gang bliver løst.

Foreløbigt må man da gå ud fra, at Anders Aagaard's fader hed Niels, at han er født c. 1664 og havde gået i Kalundborg skole, indtil han 16. Juni 1683 blev student og valgte Ole Rømer til privatpræceptor. Kort efter har han da givet sig til at studere medicin, men samtidigt også forberedt sig til at tage graden som baccalaureus philosophiæ, hvad han gjorde 15. Juni 1686.

Der er da vel grund til at antage, at Anders Aagaard tidligt har vist både flid og gode evner, hvorved der ikke bliver noget påfaldende i, at han allerede 5 år efter at være bleven student, og i en alder af c. 24 år, kunde søge om at blive professor med. et chir.; det var, som tidligere sagt, ikke noget ualmindeligt, og navnlig ikke, når man havde formående slægt og venner i ryggen.

Der er det mærkelige ved denne ansøgning, dels at den mangler både datum og år, dels at den går ud på at blive professor medicinæ et chirurgiæ og efter senium at ascendere in facultate medica, samt at den bevilges således; thi det er så vidt vides den eneste gang, at en mand beskikkes til at være professor i begge disse fag, og det hører til de store sjældenheder, at en studeret mand udtrykkelig anfører, at han har uddannet sig i kirurgi foruden i medicin. Og at Aagaard virkelig har ment det alvorligt med sit kirurgiske stu-

dium fremgår af, at det navnlig var kirurgien, som han senere docerede.

Såsom jeg en fire års tid haver lagt mig efter studium medicinæ og chirurgiæ, og end ydermere med Guds hjælp på fremmede steder agter mig videre til eders kongelig majestets og mit fædernelands tjeneste derudi at perfektionere, så skulde det meget hjælpe mig til at nå den mest mulige fuldkommenhed udi samme studio, dersom eders kongelige majestet vilde allernådigst lægge mig den nåde til, at jeg her på det kongelige Københavns akademi måtte allernådigst bevilges at være professor medicinæ og chirurgiæ, og efter mit senium ascendere in facultate medica efter dennem, som eders kongelige majestet forhen iligemåde allernådigst forordnet haver, og være delagtig i den rettighed, som samme senium kan medføre. Imidlertid sådan falder, beder jeg allerunderdanigst at må nyde facultatis philosophiæ stipendium, når det mig efter senium kan tilfalde. Sådan høj kongelig nåde skal jeg inderligen bede Gud at belønne, og af yderste evne stræbe efter at gøre mig værdig til med ære at betjene den bestilling mig herudinden af eders kongelige majestet allernådigst vorder anfortroet.

Ansøgningen blev bevilget 13. Marts 1688, ganske som Aagaard havde ønsket det, ja ordene er i de to skrivelser så enslydende, at man næsten kunde få en mistanke om, at Mathias Moth har konciperet dem begge; men først halvandet år senere, 19. Okt. 1689, blev dette kongebrev læst i konsistorium og indført i dets kopibog¹⁾.

Nu, da universitetsvejen lå ham åben, men der sikkert også vilde være langt til målet, kunde Anders Aagaard i mag begive sig ud på den obligate udenlandsrejse og anvende år på den. Men her kommer et nyt dunkelt punkt frem i hans liv.

Thi mærkeligt nok vides det slet ikke, ved hvilke universiteter han har studeret; i de ret talrige uddrag af fremmede matrikler, der hidtil er fremkomne herhjemme, findes hans navn ikke, medens der om alle hans samtidige kolleger kan oplyses i hvert fald et, oftest flere universiteter, ved hvilke de har ladet sig immatrikulere. Det er jo muligt, at han netop

¹⁾ Det er umuligt at se, efter hvilke regler sådanne udnævnelser af kancelliet blev tilstillede universitetet. Ole Worm's kongebrev som professor med. design., der blev udstedt 14 dage efter Aagaard's, 27. Marts 1688, blev først læst i konsistorium 22. Nov. 1690, medens Jakob Scavenius', der blev udstedt 26. Marts 1689, allerede blev læst 13. April 1689.

har valgt et eller flere universiteter, fra hvilke der endnu ikke foreligger trykte matrikler eller uddrag af de skrevne, men meget rimeligt er det ikke, snarere har han måske som allerede udnævnt professor følt sig for meget til at lade sig immatrikulere som almindelig studerende, hvad dog flere andre både før og senere ikke har holdt sig for gode til. Men at han har været udenlands, viser følgende skrivelse, dateret 19. Decbr. 1691, fra Mathias Moth til konsistorium og dettes svar herpå.

Som det haver allernådigst behaget hans kongelige majestet for nogen tid at kalde min svoger Andreas Aagaard til professionem her på universitetet, og hannem nu skulde tilfalde virkelig at ascendere til stipendium efter hans senicum, da som ikke vides, hvor snart han fra sin udenlandsrejse kan hjemkomme, og jeg ikke vil, han nogen emolumenta skal nyde, førend han virkelig gør tjeneste derfor, da beder jeg, at magnificus, dr. rector og professores vilde lade dennem, som efter ham var næst til at ascendere, nu virkelig træde til stipendium og emolumenta, som kan falde, dog hannem derimod forbeholden, at når Gud vil han hjemkommer, og da noget ledig vorder, at han da træder til stipendium og de emolumenta, som hannem kan tilfalde efter det senicum, som han nu haver, hvorved jeg formener, ingen af dem, som nu var efter ham, sker præjudits, og derfor beder, at det således må udi actis indføres og mig deres resolution herpå under secretarii academiæ hånd herpåtegned meddeles.

Af konsistoriums sekretær, prof. Hans Bircherod, er nedenunder bevidnet, at denne skrivelse er læst i konsistorium 16. Jan. 1692 og samme dag besvaret med følgende skrivelse, der også er indført i kopibogen.

Til tjenstydmygst gensvar på højædle og velbårne hr. obersekreterers gunstige missive af dato 19. Dec. 1691 anlangende professorum ascension næst efter vores kære collegam Andream Aagaardum, imedens han er udenlands, meddeles dette, at hr. obersekreterers vilje skal efterkommes og de vedkommende notificeres, såsom samme hans missive i dag pro consistorio er bleven læst og udi actis indført. Dette således efter højædle hr. obersekreterers gode behag til tjenstydmygst efterretning.

Endnu året efter var Anders Aagaard i udlandet, thi da sendte Mathias Moth 4. Novb. 1693 en ny skrivelse om „svogeren“ til konsistorium.

Det er dem vel udi frisk hukommelse, hvad af mig på min svogers professor Anders Aagaard's vegne den 19. Dec. 1691 af dennem blev begæret, og hvad de mig den 16. Jan. næst efter derpå svarede.

Da som nu ved professor Bircherodij promotion der både bliver et stipendium og domicilium at optere, begæres tjenstvill., at på min svogers Aagaard's vegne måtte opteres det stipendium og domicilium, som hannem, om han var til stede, efter senium academicum kunde tilfalde, såsom jeg formoder, han inden et årstid skal hjemkomme, og der måske og kunde ske så hastig nogen forandring igen. Dog er jeg på hans vegne tilfreds, at samme stipendium og domicilium må, imidlertid han er borte, nyttes af de andre professoribus, som efter hannem er berettigede at optere, med så skel, at hannem det, som nu på hans vegne vorder opteret, eller ham herefter kunde tilkomme efter sit senium at optere, af den professor, som det i hans fraværelse antager, uvægerlig ved hans hjemkomst vorder afstanden.

Hvad sig hans præention på sekretariatet belanger, den kan være hannem forbeholden, til han selv hjemkommer, om han den, når hr. Ole Worm, som den nu betjener, derfra engang ascenderer, vil antage.

Beder tjenstl. at dette in actis må indføres og mig deres resolution derpå under secretarii academiae hånd tilstilles.

Herunder har prof. Ole Worm som sekretær bevidnet: Læst på consistorio og samtykt, og dets indhold indført udi actis consistorialibus 1693 d. 4. Nov.

Om Anders Aagaard's studieår i udlandet mangler således enhver oplysning; de fleste andre kom hjem med et doktor-diplom eller havde i hvert fald skrevet en latinsk disputats eller var optrådt som respondens, men om Anders Aagaard vides intet sådant.

Efter 5 til 6 års ophold i udlandet, måske endnu længere, er henimod midten af halvfemserne Anders Aagaard da rime-ligvis vendt hjem og har indtaget sin plads som professor ved en eller anden vakance i det filosofiske fakultet, men han er vistnok tillige straks begyndt som ekstraordinær docent at holde forelæsninger over medicin og kirurgi.

Af universitetets ældste forelæsningsprogrammer er mellem 1686 og 1700 kun bevaret årgangene 1697—1698 og 1698—1699. Af disse får man følgende at vide om Aagaard's fore-læsninger.

1. Sept. 1697 til 1. August 1698:

Hor. VII. Andreas Aagaar, Medicinæ ac Chirurgiæ P. P. Doctrinam febrium, secundum Recentiorum hypotheses, explicabit et Chirurgiæ fundamenta et Methaphysicam per intervalla docebit. Qvibus autem volupe fuerit, Officinam Metallurgicam domi aperiet.

1. Sept. 1698 til 1. August 1699:

Hor. VII. Andreas Aagaar, Medicinæ & Chirurgiæ P. P. Metaphysicam docebit et Chirurgiæ fundamenta per intervalla. Qvibus autem volupe fuerit, Officinam Metallurgicam domi aperiet¹⁾.

Anders Aagaard er rimeligvis begyndt som professor i pædagogik, der var det laveste trin på den akademiske stige, eller også, ligesom Holberg, i metafysik, hvad han i hvert fald var i 1697—1699; efter Rasmus Bartholin's død 4. Novbr. 1698, da Holger Jacobæus efter 24 års ventetid endelig ascenderede til det medicinske fakultet, rykkede Anders Aagaard 1699 op til at blive professor i logik.

Allerede inden den tid havde lykken dog i ualmindelig grad tilsmilet den kun godt tredivårige mand, og her er det vanskeligt at se bort fra „svogeren“ Mathias Moth's store indflydelse; thi ikke alene blev Anders Aagaard 18. Jan. 1696 virkelig kancelliråd (han kaldes da i udnævnelsen professor designatus i medicin og kirurgi), hvilket ikke var en titel, men betød, at han fik sæde i danske kancelli, efter hvis instruks han skulde rette sig, men Mathias Moth afstod tillige til ham tyvendeparten af sportlerne, som falder i danske kancelli.

Og ikke nok hermed; foruden „de anbetroede charger“ blev Anders Aagaard 9. Juli 1698 virkelig justitsråd med forpligtelse til at møde i højesteret, retten at betjene samt sig efter instruks for højesteret at rette; den eneste gang, han vides at være kaldt til møde og at have voteret, var 28. Februar 1699.

¹⁾ Af de samtidige ordinære medicinske professorer annoncerede 1697—1698 Villum Worm og hans adjungerede søn Ole Worm: *Historiam morborum muliebrum tradet et subinde naturam simplicium auditoribus exponet*; Rasmus Bartholin (der da allerede var prof. honor.): *Historias morborum, si per valetudinem licuerit, proponet*; Caspar Bartholin, der var prof. anat., men til sin død vedblev at tilhøre det filosofiske fakultet: *Explicationi speciminis philosophiæ naturalis addet lectiones anatomicas*; Holger Jacobæus: *Geographiam tam generalem quam specialem et materiam medicam docebit*. De to andre designerede medicinske professorer, Hans Mule og Ole Worm, holdt begge filosofiske forelæsninger, men Worm var som nævnt desuden adjungeret faderen og holdt medicinske forelæsninger for ham.

Desuden var Aagaard bleven medlem af konsistorium i 1697; det er tidligere omtalt, at det udtrykkeligt siges, at han blev assessor consistorialis, og han er derfor vistnok bleven udnævnt dertil; det vides da heller ikke, at der på den tid er død noget medlem, efter hvilket det kunde være hans tur at træde ind. I det første møde i det ny universitetsår, 4. Sept. 1697, „ad-venit Andreas Aagaard“; der blev stipendii Frisiani¹⁾ regnskab fra Februar 1692 til 11. Juni 1697, som sidste dag af notario academiæ var fremlagt, udi collegæ Andreæ Aagardi nærværelse forhørt, efterregnet og samtykt, og annammede kancelliråd Aagaard bøgerne til sig med ephoratum udi fremtiden at administrere, og fandt konsistorium rådeligt, at hans stipendii regnskab, som de andre regnskaber, en gang hvert år på consistorio skulde forhøres.

Næste gang, Aagaard mødte i konsistorium, var 20. Novb. 1697, men derefter går der et helt år, inden han atter, 19. Novb. 1698, giver møde, så at man må antage, at han af en eller anden grund har været lovlig forhindret; i det følgende år indtil 19. Okt. 1699, da han sidste gang mødte, var han ved de i dette tidsrum afholdte 30 møder kun til stede 18 gange.

En væsentlig del af professorernes løn i de tider bestod i andel i universitetets jordegods, dets residenser i København og dets kirker og tiender, som professorerne valgte efter anciennitet. Om Anders Aagaard allerede i 1693 har fået det af Mathias Moth omtalte „domicilium“ er måske tvivlsomt; sikkert er det, at det tilfaldt ham i konsistoriums møde 7. Jan. 1699 at opere Herløv kirke samt en residens i Kannikestræde og i mødet 1. April 1699 tienden af Havendrup kirke, som var den, der blev tilbage, da de ældre medlemmer havde op-teret, og vel altså har været den, der gav mindst indtægt.

Hvilken af de forskellige residenser i Kannikestræde det var, der tilfaldt Anders Aagaard, vides ikke, men det har vel også nok været den dårligste; thi allerede i mødet 17. Juni 1699, i hvilket han ikke selv var til stede, fremlagdes afridsning på

¹⁾ Friisernes legat var universitetets ældste, grundlagt af kansler Johan Friis med 1000 daler og senere forøget af ham og hans brodersønner til 5500 daler; den pædagogiske professor skulde som efor bestyre det og derfor årligt oppebære 25 daler, medens 10 fattige studenter hver skulde have 25 daler.

en bygning på 14 fag, 2 loft høj og 10 alen dyb, som udi hans residens skulde opsættes og vilde beløbe sig på 1800 rdl. omkostning, hvilken afridsning blev efterset og samtykt.

I konsistorium mødte Aagaard, der jo havde mange andre hverv at passe, som sagt ikke videre flittigt, og nogen regnskabsaflæggelse for legatet i det første år, han sad inde med det, findes ikke omtalt. Sidste gang, han gav møde i konsistorium, var Torsdag 19. Okt. 1699; måske er han da mundtlig bleven opfordret til at fremlægge regnskabet.

Hvad enten dette nu har været grunden, eller der har været andre endnu alvorligere, her hjemme har Anders Aagaard i hvert fald skønnet, at hans tid var omme, og få dage efter forlod han hemmeligt landet, for aldrig mere at vende tilbage.

I det næste møde i konsistorium, Lørdag 4. Novb. 1699, refererede rektor (prof. Ole Rømer), at hannem forleden Tirsdag (31. Okt.) var tilstillet af justitsråd Aagaard ved hans tjener efterskrevne dokumenter universitetet vedkommende: 1) Frisiani stipendii bøger, 2) Herløv kirkebog, 3) nogle bygningsredskaber, hvorom rektor beklagede sig ej at have fået fornøjelig underretning, hvorledes justitsråd Aagaard dermed vilde have forholdet, idet han havde ladet ham sige, at han var forrejt på nogen tid, mens ej hvorhen og hvor snart han kom igen.

Konsistorium efterså legati Frisiani regnskab, hvorudi justitsråd Aagaard blev skyldig ungefær 400 rdl., hvorfor professores syntes rådeligt, at rektor talede med patrono academiæ og refererede, hvorledes var tilgæet og forspurde, om patrono ej godt syntes, at man skrev til fogderne, at de lod både bønder¹⁾ og andre vide, at de, som noget til justitsråd Aagaard på hans løns vegne havde at yde, skulde det til rectorem lade levere, item hvad patrono academiæ syntes udi denne sag videre at være at gøre.

¹⁾ En væsentlig del af Aagaard's lønning har vistnok bestået i jordegods; thi 19. Juni 1697 blev i konsistorium bevilget et andragende fra ham om, at der til hans stipendii gods' gård udi Skiby måtte forundes ham en dygtig karl af universitetets vorneder, eftersom han på sit eget gods ingen vorneder havde, som formedelst alder var dertil dygtig; kunde en uden stavnen født person ikke findes, da en vorned, som god og dygtig var dertil at befodre, og om den fundne vorneds husbonds ratifikation at søge.

Dernæst blev justitsråd Aagaard's bygningsregnskab på 906 rdl. fremlagt til videre forhør.

Igennem disse besindigt refererende ord skimter man konsistoriums bestyrtelse over denne sørgelige opdagelse, der synes at være kommen fuldstændig overraskende, og mod al sædvanen afholdtes allerede to dage senere, Mandag 6. Novb. 1699, et nyt møde. Om hvad der i dette og en række senere møder forhandlede angående denne sag, indeholder acta consistorii følgende.

6. Nov. 1699. Rektor refererede, at groskansleren¹⁾ fandt consistorii proposition billig om justitsråd Aagaard's bo at forsegle og registrere, både for den obagt (agtpågivenhed), professorer var obligerede at have både med stipendio Frisiano så og den ufuldkommen bygning og for den arv, som søges udi justitsråd Aagaard's bo af en kvinde fra skåne, navnlig Christine slg. Brunborg's efter sin afdøde søster Karen Frederiksdatter.

Blev læst et brev fra justitsråd Aagaard, dateret Hamburg den 31. Okt. til rectorem og professorer, hvorudi han resignerer sin profession. Mens som groskansleren, da han om samme brev af magnifico rectore blev underrettet, havde sagt, at man med successione og optionibus kunde lade forblive til videre, beror det derved. Såsom mrs. Aagaard havde resigneret sin profession, og legati Frisiorum administration tilkom collega Joh. Fred. Bircherod, antog han sig den samme, hvorpå han og bøgerne på consistorio imodtog.

Kirstine Brunsborg havde indgivet en skriftlig begæring, at hun måtte til sig annamme, hvis hendes søster Karen Frederiksdatter havde sig efterladt, såsom hun var enearving; hvorpå consistorium sluttede, at hun fik tiden at oppebi, til man fik boets tilstand nærmere erfaret og om arvingerne blev informeret.

Rektor erindrede om testamentatis, som mrs. Aagaard's løn skulde oppebærge, hvilket justitsråd, prof. med. Casper Bartholin og licent. med. Johannes Muluenius sig påtog.

18. Novbr. 1699. Rektor erindrede, at såsom justitsråd Aagaard havde resigneret sin profession, vilde han tale med groskansleren, academiæ patrono, at consistorium måtte suppleres og den tilkommende efter senium ascendere. Secretarius academiæ foreviste den forseglingsforretning, han forleden den 9. Nov. efter consistorii ordre havde gjort udi justitsråd Aagaard's efterladte bo, som blev

¹⁾ Conrad Reventlow var bleven storkansler 26. Aug. 1699.

læst, og blev sluttet, at den skulde renskrives og af exsecretario påtegnes, at den var forevist og læst på consistorio.

9. Dec. 1599. Blev i consistorium læst kongebrevet af 2. Dec., at Jørgen Seerup¹⁾ skulde være prof. phil. og ascendere i facultate medica næst efter Ole Worm.

Rektor proponerede, at mag. Seerup, da han leverede kongebrevet om professionen, lod sig forstå, at han gerne ønskede at blive udi Aagaard's residens til næstkommende Michaelis (29. Sept.), og formodede, at det hannem kunde tillades som den, der havde lejet huset af Aagaard, så længe annus gratiæ varer. Hvertil professores tog udi konsideration, at efter constitutiones professor decedens, som ej efterlader hustru eller børn, haver ej ret til den residens, han forlader, over et halvt år, og professor, justitsråd Aagaard, da han tiltrådte professionem, ej havde givet annum gratiæ udi residensen og derfor ej heller bør at have; som residensen endelig tilkommende sommer behøver at bygges både til den ny bygning at fuldkomme så og den gamle til optantis kommoditet at reparere, så kan den ingenlunde beboes den største del af tilkommende sommer uden største skade og derfor ej heller bortlejes.

Blev sluttet, at eftersom adskillige handværksfolk haver indleveret til rectorem adskillige regnskaber for deres arbejde på justitsråd Aagaard's residens udi Kannikestræde, som står ubetalt, da, omendskønt samme handværksfolk burde søge boen med andre kreditorer, dog i henseende at huset var universitetets, forment rektor, at universitetet burde sig samme gæld at antage og søge på bedste måde at aftinge og fornøje samme regnskaber, hvortil, som ingen anden middel nu kunde findes, påtog sig dr. Hans Bartholin, som nu operer residensen, efter rectoris og professorum begæring den at betale imod den kondition, at han nyder rente af samme forskudte penge årligen af bygningskassa, indtil han efter orden, som andre regnskaber bliver afbetalt, kan nå sin indskudte kapital skadesløs tilbage.

20. Marts 1700. Blev sluttet, at secretarius academiæ skulde tilskrive hr. justitsråd Aagaard, hvorledes han syntes bedst, at med hans efterladte bo skulde forfares, efter at han allerede sin profession havde kvitteret og sig på fremmede steder opholdt, efter hvilket svar man og kunde tøve og imidlertid intet proklama lade udgå.

¹⁾ Jørgen Seerup, der var rektor i Ribe, men tillige virkede der som meget anset læge, var i 1698 bleven kaldet til København for sammen med livmedici at behandle Christian V under hans sygdom; 31. Marts 1699 var han bleven prof. phil. med ascension i det medicinske fakultet.

17. April 1700. Blev sluttet, at alle de møbler og gods, som udi justitsråd Aagaard's forrige residens blev registreret, nu skulde ved dr. Hans Bartholin's ny option og indflyttelse udi samme residens indsættes udi et kammer à part, til justitsråd Aagaard's gods er lovlig medfar.

15. Maj 1700. Blev læst justitsråd Aagaard's svar på consistorii missive hans efterladte bo angående, dateret Haag, den 30. April 1700 og findes indført i kopibogen pag. 289.

27. Nov. 1700. Blev læst mrs. Brosterup Albertin's¹⁾ skriftlige indgivende, om mrs. Aagaard's bo ikke måtte åbnes, registreres og vurderes og ham overleveres under secretarii hand, såsom han som fuldmægtig på justitsråd Aagaard's vegne agtede at, gøre det udi penge. Blev sluttet, at den skulde åbnes og ham leveres efter registrering og vurdering.

29. Okt. 1701. Blev omtalt, at man skulde begære noget skriftlig fra mrs. Brosterup angående sl. fru etatsråd Eler's²⁾ krav hos mrs. Aagaard på 1000 rdl. med tvende års rente til 11. Juni sidst afviget.

12. Nov. 1701. Blev resolveret, at såsom Brosterup Albertin erbyder sig at indløse justitsråd Aagaard's obligation til sl. mad. Elers og det med rentepenge til 11. Dec. førstkommende, nemlig 1060 rdl. 3 mk., som er den summa, som findes i hofrettens forretning, erbyder sig derhos selv at indestå de på processen gjorte bekostninger 61 rdl. 4 mk., så og at svare til de 24 rdl., som prokurator Scavenius³⁾ tilforn havde bekommet at udføre denne sag med, da, såsom dette hans tilbud tjener til at bringe boen til rigtighed, fandt professores for billigt at tage derimod.

Hermed er sagen rimeligvis sluttet, i alt fald findes indtil udgangen af 1704 intet mere om den i acta consistorii.

Det brev, hvori Aagaard meddelte rektor, at han resignerede fra sit embede, er skrevet i Hamburg 31. Oktober, samme dag som hans tjener afleverede den tidligere omtalte skrivelse og universitetsdokumenterne, hvilket viser, at hans flugt må have

¹⁾ Brostrup Albertin var på den tid prokurator (advokat) ved højesteret, senere generalfiskal 1714—1716.

²⁾ Anne Margrethe Wandal, enke efter stifteren af Elers kollegium, etatsråd Jørgen Elers, døde 17. Sept. 1700.

³⁾ Hans Scavenius var på den tid prokurator ved højesteret, senere generalfiskal og assessor i hofretten.

været vel forberedt, thi at komme fra København til Hamburg tog dengang ret lang tid. Fra Hamburg er Aagaard vistnok hurtigt rejst videre; i foråret 1700 var han i alt fald i Haag, hvor han rimeligvis har modtaget følgende missive, udfærdiget på rektor og professorers vegne af sekretæren, professor Ole Worm 17. April 1700.

Velædle og velbyrdige hr. justitsråd.

Såsom patronus academiæ, hr. groskansler, greve af Reventlow haver efter consistorii forspuur tjenlig befunden, at hans efterladte bo og løsøre samt, hvad udi hans residens efter hans fratrædelse fra professionen kunde befindes, skal registreres og forsegles, hvilket og allerede sket er, da vil vi hermed tjenstlig hos hannem fornemme, hvorledes han behager dermed videre at måtte forholdes, og om han enten agter sig selv her tilbage, eller at universitetet efter loven, når dermed omgås ved lovlig advarsel og proklama til hans kreditorer, som sig hos universitetet kunde angive, for hvis de retmæssig formener sig hos hannem at kunne fordrø til endelig rigtighed for samtlige vedkommende. Vi herpå, med allerførste post hans gode svar formodende, forblivende altid hans skyldigste tjenere.

Fra Haag sendte Anders Aagaard 30. April 1700 følgende svar til konsistorium.

Velædle og velbyrdige samtlige rektor og professorer.

Som mig udi deres missive afsendt den 17. April sidst afvigte (mig den 28. April til hænde kommen) er bleven forstændiget, at de, efter hr. groskanslers vlbr. hr. grev Reventl. godtbefindende, haver ladet registrere og forsegle min efterladte bo, og nu begæres at vide, hvorledes jeg dermed videre vil have forholdet; så er (næst største taksigelse for deres honette forespørgsel) mine tanker disse, at såsom de af mig udgivne obligationer er stiledt til den 11. Juni (nu 20. Juni)¹⁾ førstkommandes at betale, jeg ej heller har fornemmet, at nogen dom over mig til betaling er fældet, som nogen hastig udlæg skulde kunne udkræve, jeg derforuden formoder, at den sag med Stryver's enke inden den tid for højesteret sin endlighed skal erlange, da, i fald at sagen imod forhåbning ej således skulde udfalde, at mine kreditorer kan blive fornøjede, jeg ej heller enten selv til fornævnte 20.—30. Juni skulde kunne tilbagekomme eller stille tilbørlig ordre til mine kre-

¹⁾ Med året 1700 blev den nu gældende tidsregning indført i Danmark.

ditorers afbetaling, er det billigt, at konsistorii forslag med advarsel og udlæg udi min bo til vedkommende efter loven bliver fulgt; mens foranmeldte tids forløb formoder jeg, at min bo bliver urørt og under konsistorii retsforsegling bestående, såsom jeg hermed konsistoriiretten for mit foro primæ instantiæ antager. Imidlertid ønsker jeg dennem samtlige al fornøjelig velstand.

Denne skrivelse blev — som tidligere nævnt — læst i konsistorium 15. Maj 1700, og ligesom den foregående indført i konsistoriums kopibog, medens mærkeligt nok den skrivelse, hvori Aagaard havde meddelt, at han resignerede fra sit embede, ikke er bleven indført.

Tilbage inden terminen kom Aagaard ikke, men derimod synes det, at det er lykkedes ham at stille tilbørlig ordre til sine kreditorers afbetaling, således at hans befuldmægtigede Brostrup Albertin i November 1700 kunde anmode konsistorium om at få hans rørlige ejendele udleverede; da imidlertid alt, hvad der vedrører skifter og boer under universitetets jurisdiktion, lader til at være gået til grunde, har intet nærmere herom kunnet oplyses; i konsistoriums retsprotokoller og domkopibøger er intet fundet angående Aagaard og heller ikke i hofrettens og højesterets fra den tid meget mangelfulde akter.

I slutningen af Oktober 1702 lykkedes det endelig Albertin at få boet sluttet; på dette tidspunkt må Anders Aagaard endnu have levet og opholdt sig i udlandet, hvor vides ikke, og hermed forsvinder det sidste spor af ham.

Af det lidet, der vides om Anders Aagaard, er det vanskeligt at danne sig et billede af denne af lykken en kort tid så begunstigede mand.

Hvor meget han end rimeligvis skylder sit slægtskab med familien Moth, alt har det sikkert ikke været. Han har uden tvivl været en mand med både gode evner og ærgerrighed, der straks har sat sig et bestemt mål, universitetet og det medicinske fakultet; og med dette mål for øje er det, at han bestemmer sig til at blive baccalaurens philosophiæ, thi det var kun et lille mindretal blandt studenterne, der gjorde det, navn-

lig blandt dem, der valgte medicinen til fremtidsvej. Går man de medicinske professorer fra den tid igennem, vil man imidlertid se, at de fleste af dem havde bakkalaureusgraden; og af de 30, der sammen med Aagaard blev baccalaurei, var netop de to, lidt yngre, der blev læger, professoremner, Ole Worm, der blev prof. med. design. samtidigt med Aagaard, og Peder Deichmann, der 1692 konkurrerede til professoratet i filosofi og matematik ved gymnasiet i Odense og først derefter blev dr. med. og læge i Odense.

Aagaard's vej fremad er derefter den sædvanlige, først vidhed for at høre universitetet til, så den forpligtede udenlandsrejse og endelig professor i filosofi og samtidigt ekstraordinært docerende medicin.

Men i een henseende går Aagaard sine egne veje; det er et særsyn, at han straks slår fast, at han har studeret og vil docere kirurgi, og endnu mere, at han virkelig gør det, da han har nået målet. I de ganske vist fåtallige forelæsningsprogrammer, der er bevarede fra tiden forud, ses ikke en eneste gang kirurgi at være doceret ved universitetet.

Der er i det hele noget ungdommeligt friskt ved hans forelæsningsprogram; metafysikken, den han som filosofisk professor var nødt til at tage med, har næppe interesseret ham mere end Holberg; men foruden over den læser han i det ene år både over medicin og kirurgi, i det næste kun over kirurgi, men i begge disse år tilbyder han tillige de studerende, som måtte ønske det, adgang til det metallurgiske laboratorium, han havde indrettet i sit eget hjem, og viser derved ikke alene, at han tillige har lagt sig efter naturvidenskaberne, men at han også gerne vil gøre de studerende delagtige i sin viden.

Aagaard er overhovedet den eneste af de medicinske professorer fra den tid, hvis forelæsninger år ud og år ind ikke var ganske de samme; endnu i forelæsningsårene 1698—1699 og 1700—1701 (og rimeligvis da også i det manglende program for 1699—1700) holder C. Bartholin, H. Jacobæus og V. Worm ganske de samme forelæsninger, som tidligere er omtalte for 1697—1698, hvis de da i det hele holdt forelæsninger, thi det var langtfra altid tilfældet, og denne idelige gentagen vækker unægtelig tvivl herom. Og Aagaard er tillige den eneste, der

foruden over filosofi læser over mere end eet emne og endda tilbyder vejledning i metallurgi i sit hjem. Des værre mangler både de nærmest forudgående og det følgende forelæsningsprogram, så at man ikke kan afgøre, om det er de eneste forelæsninger, Aagaard har holdt, eller om han har begyndt tidligere, og heller ikke om også han har gentaget sig selv.

Aagaard's Udnævnelse til højesteretsassessor er noget for den tid ikke mærkeligt; af hans samtidige var C. og R. Bartholin, H. Jacobæus og V. Worm det før ham; men det var dog i sjælden ung alder, at han blev det.

Mere ejendommelig er hans ansættelse i danske kancelli, og det er vel navnlig her, at man mærker Mathias Moth's indflydelse; Moth var imidlertid ikke alene selv en fremragende dygtig embedsmand, men forstod også at værdsætte dygtighed hos andre, og denne ansættelse tyder derfor snarest på, at han har anset „svogeren“ for en mand, der egnede sig til at gå over i den højere civiladministration, hvad adskillige læger og medicinske professorer både før og senere gjorde.

Som praktiserende læge vides Aagaard ikke at have virket; hverken i universitetes sørgeprogrammer eller i trykte ligprækener fra den tid nævnes Aagaard nogensinde som behandlende læge.

Er det således kun usikkert, hvad man kan slutte sig til om Anders Aagaard's evner og dygtighed, gælder dette endnu mere for hans personligheds og karakters vedkommende.

Nærmest ligger det at antage, at tillid til hans gode forbindelser og hans hurtige stigen til anselige stillinger har gjort ham overmodig sorgløs, levelysten og letsindig i pengesager; dog kan man ikke værge sig mod den tanke, at der må have været noget mere end hans gæld og de 400 rdl., han tog fra legatet, som tvang ham til at lade alt i stikken og hemmeligt tage flugten; men det må heller ikke lades ude af betragtning, at med Christian V død 25. August 1699 var Moth'ernes indflydelse ikke alene forbi, men slægtskab med dem snarest af det onde.

At trænge til bunds i Aagaard's indviklede pengesager har her ikke været tilstræbt, og de få forsøg, der er gjorte herpå, strandede straks på materialets mangelfuldhed. Ejendommelig

er den formfuldendte høflighed, hvormed der herom forhandles mellem den bortflygtede bedrager og hans tidligere kolleger; pengemanglen i legatet nævnes ikke engang med et ord; ejendommeligt er også den stilhed, der lige fra den tid har været omkring Aagaard's navn og hans skæbne; højere hensyn har måske her gjort sig gældende og virket forstummende på enhver omtale endnu så sent som i året 1723, da Thura udgav *Idea historiæ litterariæ Danorum*¹⁾.

Har muligvis også en kvinde haft lod og del i dette forspildte liv? Hvem var Karen Frederiksdatter? Mon kun et tjenestetyende, der netop var død kort før Aagaard's flugt, og hvis ejendele i skyndingen var bleven forseglede sammen med hans? Kun lidet rimeligt. Eller en kvinde, der havde delt de gode dage med ham, og hvem døden forskånede for de onde? Ingen ved det, og ingen vil vel nogensinde få det at vide. Snarere tør man håbe, at tilfældet engang vil bringe klarhed over slutningen af Aagaard's liv ude i det fremmede.

En krank skæbne fik alle de yngre mænd, der i det 17de århundredes to sidste årtier gjorde sig rede til at tage arv i det medicinske fakultet, hvor Bartholinerflodens højvande nu var ved at ebbe ud. Af de før 1680 designerede professorer måtte Holger Jacobæus og Hans Mule vente så længe på at nå målet, det medicinske fakultet, at de da allerede var til års, og deres virksomhed blev da også kun en svag afglans af deres store forgængeres. Det var de unge, håbet stod til, men det viste sig forfængeligt, ingen af de seks udvalgte nåede at udrette noget af betydning.

Den ældste, Jens Jacobæus, der var bleven professor medicinæ designatus 1683 i en alder af 36 år, havde altid været svagelig og døde 1698, uden at det vides, om han nogensinde har holdt forelæsninger, da alle forelæsningsprogrammer fra den tid mangler; Anders Aagaard, der fem år senere blev

¹⁾ Mathias Moth døde først 1719 og samme år døde også Sophie Amalie Moth og hendes sidstlevende barn Ulrik Christian Gyldenløve.

prof. design., synes at have været den, der lovede mest; Ole Worm, der 20 år gammel blev prof. design. 14 dage efter Aagaard, var den eneste, der 16 år senere, 1704, nåede at blive prof. med. ord. efter allerede i en del år at have holdt medicinske forelæsninger som vikar for faderen, men også han havde fra ungdommen været skrøbelig og døde allerede 1708; Niels Seerup, der var 24 år, da også han blev prof. design. 1688, to måneder efter Worm, og derefter rejste udenlands, døde 1691 i Paris; Jacob Scavenius var, ligesom i sin tid Caspar Bartholin, kun 19 år, da han blev prof. design. 1689, tre uger senere var han en af de mange, der fandt døden i luerne på Amalienborg; og da endelig 10 år derefter Niels Seerup's broder, den 39-årige Jørgen Seerup, fra rektor i Ribe blev kaldet til prof. design. 1699, begyndte han vel straks at holde medicinske forelæsninger, men det blev ikke af lang varighed, thi allerede 1701 døde også han.

Med Jens Foss, der 26 år gammel blev prof. design. 1701, kort før Seerup's død, og burde have efterfulgt ham, standser brat rækken af de mange unge, danske Mænd, hvis mål havde været det medicinske fakultet; ved kongelune hensynsløst skubbet til side for Frederik IV tyske yndling Georg Frederik Frank de Frankenau forlod Jens Foss krænket Danmark for lang tid og blev derefter atter stadigt forbigået for mænd af tysk oprindelse og fremmed tankegang, så at først, henved 50 år senere, atter en mand af dansk slægt, Christen Lodberg Friis, fik sæde i det medicinske fakultet.

Dybt må det da beklages, at Anders Aagaard, der synes at have siddet inde med både evne og vilje til at bringe nyt liv i den gamle danske medicin, så letsindigt forskærtsede en fremtid, der tegnede lys for ham og lovende for universitetet.